

A GYEPEK TERMÉSE ÉS A JUHOK TERMELÉSÉNEK NÉHÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE

Jávor András - Kukovics Sándor-Bálint Csilla

A magyar juhtenyésztés történetében számos alkalommal választották a döntéshozók azt a megoldást, hogy a megújuláshoz valamilyen import fajtát használjanak föl. Nincs megbízható adat arra vonatkozóan, hogy tulajdonképpen hány fajta kapott már szerepet a magyar juhtenyésztésben. Azt meg tudjuk becsülni, hogy hány fajta illetve fajtaváltozat importjára került sor, azt már viszont kevésbé, hogy ezek közül melyik hagyott valamilyen hasznosítható eredményt, tapasztalatot a juhtenyésztőknek. Tehát nem azt nem tudjuk megmondani, hogy hány genotípust importáltunk, hanem azt, hogy ezekből mennyi volt az, amelynek lényeges hatást gyakorolt a magyar juhtenyésztésre. Talán az egyértelműen kijelenthető, hogy az importált 60-70 fajta illetve genotípus közül egy sem tudta a magyar juhtenyésztés arculatát jelentős mértékben átrajzolni. Hiszen a behozott fajták közül a merinókat úgy gondoljuk, hogy nem tekinthetjük olyan fajtáknak – akár honnan is érkeztek az országba –, amelyek jellegében, termelési színvonalában, hasznosítási irányában, termékeinek minőségében, technológiai berendezkedésében jelentős változásokat tudtak volna hozni hazánk juhtenyésztésében. Természetesen nem vitathatóak el azok a pozitívumok a német húsmerinótól, amelyek a nagyobb súlygyarapodásban, a jobb húsformákban és esetlegesen nagyobb szaporulatban nyilvánulnak meg.

Úgy véljük, senki sem vitatja, hogy a világ jelentősebb juh genotípusai, a genetikai élvonalat képviselő fajtái nagy genetikai képességekkel, magas színvonalú hozammutatókkal rendelkeznek, amelyek adott viszonyok között lényegesen magasabb hozamot eredményeznek akár a tejtermelésben, akár a szaporulatban, akár a hústermelő képességben. A különbségek egyes tulajdonságokban akár elérhetik a több 100%-ot is. Vajon miért nem képesek ezek a genotípusok, fajták Magyarországon megragadni és a genetikai képességük által biztosított termelési eredményeknek legalább egy részét kiaknázni. Szakmailag nem vitatható, hogy az okok nem kereshetők az állatok genetikai képességeiben. Azt sem lehet kétségbe vonni azonban, hogy néhány fajtával történő próbálkozás az eltérő klimatikus viszonyok miatt eleve kudarcra volt ítélve. Azonban nem csak olyan tényezői vannak a környezetnek, amelyek az ember akaratától, lehetőségeitől függetlenek, hiszen számos olyan elemet ismerünk, amely megváltoztathatók, illetve összhangba hozhatók az állat igényeivel. A takarmányozás, a tartástechnológia, a gondozás színvonala ezek közül a legfontosabbak.

A világon a kis- és nagyterületű országok egyaránt törekedtek és törekednek arra, hogy a termőhelyi adottságokhoz igazítsák, a környezeti színvonallal hozzák összhangba az állatok genetikai képességeit. Néhányan a genetikai képességeket javítva, vagy új fajták alkalmazásával igazodtak a környezethez, számosan a környezet színvonalát igyekeztek emelni a genetikai potenciál kihasználásának érdekében, míg sokan mind a kettőn egyidejűleg változtatni kívántak. Így alakultak ki extenzív és intenzív tartási rendszerek a juhtenyésztésben. Az extenzív rendszerek működtetésében teljesen más szempontok vezérlik a tenyésztőket, más szempontok alapján történik a tenyészállatok kiválasztása. Az igénytelenség, a rezisztencia, a könnyű ellés, a szívósság döntő szerepet kapnak a kiválasztásban, hiszen ezek meghatározzák a termelés alapjait. Ezek nélkül kudarcra van ítélve minden ilyen irányú gazdálkodási próbálkozás. Ezek a juhászatok nagy munkaerő-hatékonysággal, kis ráfordítással, olcsón állítják elő termékeiket,

mindemellett nem mondanak le az állatok termelési színvonalának és képességeinek folyamatos növeléséről. Ezeknek az állományoknak döntő szerepe lehet a legelő karbantartásában, kultúrállapotának fenntartásában. A szabad legeltetés során a fűhozamok lehetővé teszik a szükséges táplálóanyag-mennyiség felvételét 5-6 óra legelési idő alatt. Így az állatnak rendelkezésre áll megfelelő idő a kérődzésre és a pihenésre. Ugyanakkor ez a technológiai változat csak bekerített legelőkön, gyakorlatilag őrzés nélküli tartás esetén lehet rentábilis, amihez meg kell oldani a vagyonvédelem Magyarországon egyre súlyosabban jelentkező problémáját.

Ennek a gazdálkodási formának a legeklatásabb fajtái megtalálhatók a tejelő, a gyapjútermelő(?) fajtacsoportokban, de – a folyamatos genetikai fejlődés ellenére – sem találhatók meg a hústermelő- és a minőségi vágóállatot előállító szapora fajták között. A tejtermelő fajták sem tűnnek ki nagy napi tejtermeléssel, inkább a laktáció hossza eredményezi a 120-130 literes laktációs tejhozamot. A gyapjútermelő fajták használata pedig – a hosszú távú gyapjúipari prognózisokat tekintve – még az ilyen extenzív juhászatokban sem jelent gazdaságilag megfelelő alternatívát.

Ezért mindenképpen létre kell hozni Magyarországon is a juhágazatnak egy olyan intenzív irányzatát, amelyek képesek magas színvonalú termelési mutatókra. Így biztosíthatjuk a tenyészetek, illetve az ágazat versenyképességét az európai piacokon, valamint az Unió juhászokkal szemben.

Ahhoz azonban, hogy ezt a feladatot sikerüljön végrehajtani, szükség van arra, hogy az újabb importált genotípusok ne jussanak az eddigi behozott fajták sorsára. Ehhez át kell alakítanunk szakmai gondolkodásunkat és hozzáállásunkat. A mai hazai gyepgazdálkodási eredmények biztosítják egy extenzív tartási körülmények között termelő anyajuh legelőszükségletét, hiszen e két tényező összhangban van. Igaz, ez a harmónia nem terjed ki a vegetációs időszak egészére, főleg akkor nem, hogy ha a legeltetés elemi szabályait sem tartjuk be. A túlságosan korán megkezdett legeltetés esetén a nyári legelőkisüléskor, valamint a késő ősszel, kora télen történő kihajtás azok az időszakok, amelyek ebből a szempontból kritikusnak tekinthetők.

Azonban egészen más a helyzet intenzív juhászatok, nagy termelésű tenyészetek és egyedek esetében. Számos forrás és saját kalkulációink szerint egy intenzíven termelő tejelőjuh – 2 literes napi termelés felett – szakaszos legeltetés esetén 150-250 m² közötti területet kellene hogy leleljen szükségletei kielégítésére. Ugyancsak hasonló méretű terület biztosítja egy 2-3 béránnyal „nehézvemhes” anyajuh táplálóanyag-szükségletét. Ez az állítás a jelenlegi, mintegy 1,4 tonnás szénatermés esetén igaz. Amennyiben sikerül növelni a termést, a naponta lelelendő terület szükséglete arányosan csökken. Mivel többszörös terméseredmények elérhetők és ezeket gyakorlati példákkal alá lehet támasztani, már csak azt kellene elérni, hogy ezek a területek a juhek számára rendelkezésre álljanak. Az már más kérdés, hogy ma nem látszik kibontakozni a legelőművelésnek olyan iránya, amellyel a hozamok jelentősen növelhetők, illetve olyan tenyészetek sem tűntek fel, amelyeknek kiváló legelőterületek állnának rendelkezésükre.

Ugyanakkor jelentkezik még egy másik probléma, amellyel meg kell küzdenie a juhászati üzemeltetőjének. Ismerve a juh evési sebességét és a fű beltartalmi értékeit, egy nagy termelőképességű anyajuh számára szükséges 15-16 kg fű felvétele és ilyenkor a legelési idő akár meg is négyszereződhet, ami azt jelenti, hogy az elérheti a 18-24 órát. Ebben az esetben nem áll rendelkezésre kellő idő – sőt elviekben semennyi idő nem áll rendelkezésre – a juh számára a kérődzéshez és a pihenéshez. Amennyiben ehhez még

hozzáadjuk azokat a tényezőket, amelyek még befolyásolják a juh élettevékenységének lehetőségeit – a tartási rendszer, a vagyoni védelem, a munkarend –, akkor belátható, hogy tartástechnológiai változtatások, a gyepgazdálkodásban kívánatos minőségi színvonal-emelkedés nélkül minden kísérletünk kudarcot fog vallani. Ezeken túl az intenzív, nagy hozamú juhászatok esetében mindenképpen szükséges minőségi kiegészítő, koncentrált takarmányt adni az állatoknak, hiszen a kellő mennyiségű fű felvételére az állat – bármilyen nagy is az emésztőkapacitása – nem képes. Gyakorlati tapasztalatok szerint 3 kg szárazanyag elfogyasztása tekinthető a lehetséges maximumnak. Azonban arról sem feledkezzünk meg, hogy a legelőfüvet és a legeltetést élettani – sok esetben ökonómiai – okokból ugyancsak nem lehet következmények nélkül kihagyni a takarmányok közül. Munkaszervezési okokból viszont ilyen esetekben csak a nagy hozamú legelőkertek biztosíthatják a legeltetés olyan feltételrendszerét, ami beilleszthető a napi 2-3 fejés közé.

Meggyőződésünk, hogy más kiútja nincs a magyar juhtenyésztésnek – a bizonyos területeken alkalmazott extenzív juhtenyésztésen kívül (ahol szintén biztosítani kell a korlátlan legelést és az élőmunka-takarékos tartástechnológiát) –, mint a nagy hozamú, szakosított fajták arányának növelése. Ez az út lehetőségeinknél fogva valószínűleg a keresztezésen keresztül vezet, tehát felkészülhet a gyepgazdálkodás, a tulajdonvédelem arra, hogy biztosítsa a magasabb termelés környezeti feltételeit.

Irodalom

- Bedő S. (1998): Az energiaforrás és a termelés kölcsönhatásai (Legelő, tömegtakarmány és abrak arányainak kérdései). Állattenyésztés és Takarmányozás, 47. Juhtenyésztési különszám, 311-318. p.
- Pelle E.-Enyedi S. (1988): Az anyajuhokkal legeltetett fűmennyiség mérése és néhány adat az ősgyeppek hasznosítására. Állattenyésztés és Takarmányozás, 37. 5. 409-422. p.
- Robinson, J. J.-Russel, A. J. F.-Treacher, T. T.-Kilkenny, J. B.-Boaz, T. G.-Forbes, J. M.-Mudd, C. H. (1983): Feeding the Ewe. MLC, Quensway House, Bletchley, 1-44. p.
- Robinson, R. R. (1978): Techniques and systems for very intensive sheep. Sheep on Lowland Grass, Summer Meeting 30 Aug. to 1 Sept., British Soc. of Anim. Prod. MLC, Quensway House, Bletchley, 51-61. p.
- Schmidt J.-Szűcsné Péter J. (1998): Új fehérjeértékelési rendszer a juhok takarmányozásában. Állattenyésztés és Takarmányozás, 47. Juhtenyésztési különszám, 303-309. p.
- Várhegyi J.-Hajda Z. (1998): A tömegtakarmányok minőségének jelentősége a laktáló juhok takarmányozásában. Állattenyésztés és Takarmányozás, 47. Juhtenyésztési különszám, 319-323. p.
- Veress L.-Magyar K. (1985): Újabb irányelvek az anyajuhok takarmányozásában. Állattenyésztés és Takarmányozás, 34. 6. 537-547. p.

Szerzők: Jávor András egyetemi docens
Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Mezőgazdaságtudományi Kar, Állattenyésztés- és Takarmányozástani
Tanszék, Debrecen
Kukovics Sándor tudományos osztályvezető
Állattenyésztési és Takarmányozás Kutatóintézet, Juh- és
Kecsketenyésztési Osztály, Herceghalom
Bálint Csilla biotechnológiai mérnök
Kolozsvári Agrártudományi Egyetem, Kolozsvár